

TJIDENGKAMP

Selamat siang. Mijn naam is Liesbeth Lips. Geboren in oktober 1939 in Surabaya uit Nederlandse ouders. Ik ben een totok. Mijn vader was met zijn gezin naar Indië gegaan om daar als leraar wiskunde te werken. In 1942 verhuisden we van Surabaya naar Batavia. De oorlog brak uit en mijn vader werd naar de Birma spoorlijn gedeporteerd. Mijn moeder, mijn drie zusjes en ik kwamen in de Japanse kampen terecht. Eerst Kramat, dan Grogol en vervolgens Tjideng.

Vele jaren later belandde ik voor een behandeling van mijn kamptrauma in Centrum45 in Oegstgeest.

Toen ik al drie jaar op Centrum45 zat om wekelijks de dagbehandeling te volgen zei mijn psychotherapeut: het zou goed zijn als je nu aan je moeder gaat vertellen dat je bij ons onder behandeling bent. Dat deed ik. Ik vertelde aan mijn moeder over Centrum45, dat ik daar elke week heenging, dat daar groepsgesprekken waren, vooral met de jonkies uit de jappenkampen. Alles afgewisseld met gym en creatieve therapie. En één keer per twee weken had je een individueel gesprek met een psychotherapeut.

De reactie van mijn moeder was: “Wat een onzin! Jullie kleintjes hebben niets meegemaakt. Alleen ik, die met mijn vier kleine dochtertjes het heeft overleefd. Jullie waren te klein om er last van te hebben gehad.” “Maar mamma”, zei ik, “hoe bedreigend is het voor een kind om ’s nachts je moeder zachtjes te horen huilen, terwijl jij in bed aan haar voeteneinde ligt”.

Met mij en mijn zusjes sprak mijn moeder niet over de kampsituatie, want kleine kinderen zouden het niet echt begrijpen. Maar wij maakten zelf mee wat er allemaal gebeurde en alles werd toch in ons lijf opgeslagen.

Toen ik ongeveer 50 jaar was -en dat is nu alweer zo'n jaar of 30 geleden- kreeg ik een probleem met mijn handen. Ik kon ze niet meer gebruiken, er niets mee optillen, nog geen kopje. De huisarts zei: ga maar naar de fysiotherapeut, want je hebt twee tennisarmen. De fysiotherapeut moest daar om lachen, want je kan geen twee tennisarmen tegelijk hebben. Bovendien, ik heb nooit getennist. Dus

er moest iets anders aan de hand zijn. Hij kende iemand van Pelita die hij naar me toestuurde en die bij me thuis kwam praten. En, die me aanraadde een intake gesprek aan te vragen bij Centrum45. Daar heb ik vervolgens vijf jaar lang één dag per week de dagbehandeling gevolgd.

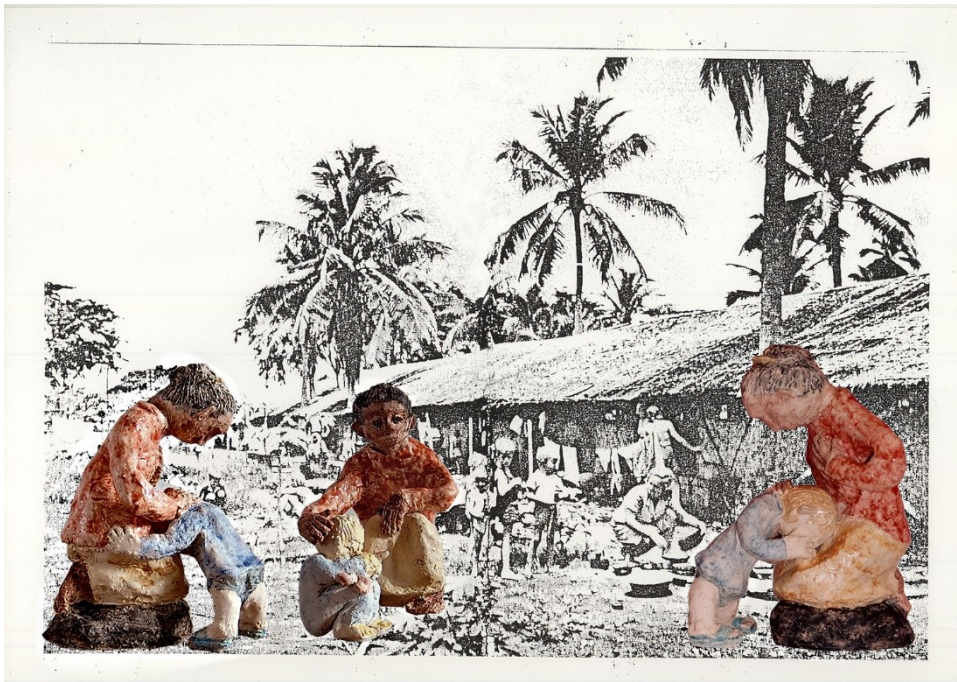
Wat ik vooral bij Centrum45 heb geleerd was dat ik niet alléén stond met mijn kampherinneringen. Zelf had ik er tot dan toe nooit last van gehad, maar rond je vijftigste blijkt dat de rek er uit gaat om vreselijke dingen die je vroeger hebt meegemaakt, te blijven onderdrukken. En dan komen herinneringen naar boven die je al heel lang hebt opgeslagen in je lijf. Wat er bij mij gebeurde was dat mijn handen dienst weigerden.

Na vijf jaar Centrum45 kreeg ik de gelegenheid geboden om toch nog verder te gaan onderzoeken via een aparte creatieve therapie wat mijn handen dan wél wisten. In die creatieve therapie waren de gesprekken één op één. De therapeut gaf me grote vellen papier en ik mocht tijdens onze gesprekken daarop tekenen wat er bij mij bovenkwam. Zelf verbaasde ik me er dan altijd over wát er bij mij naar boven kwam.

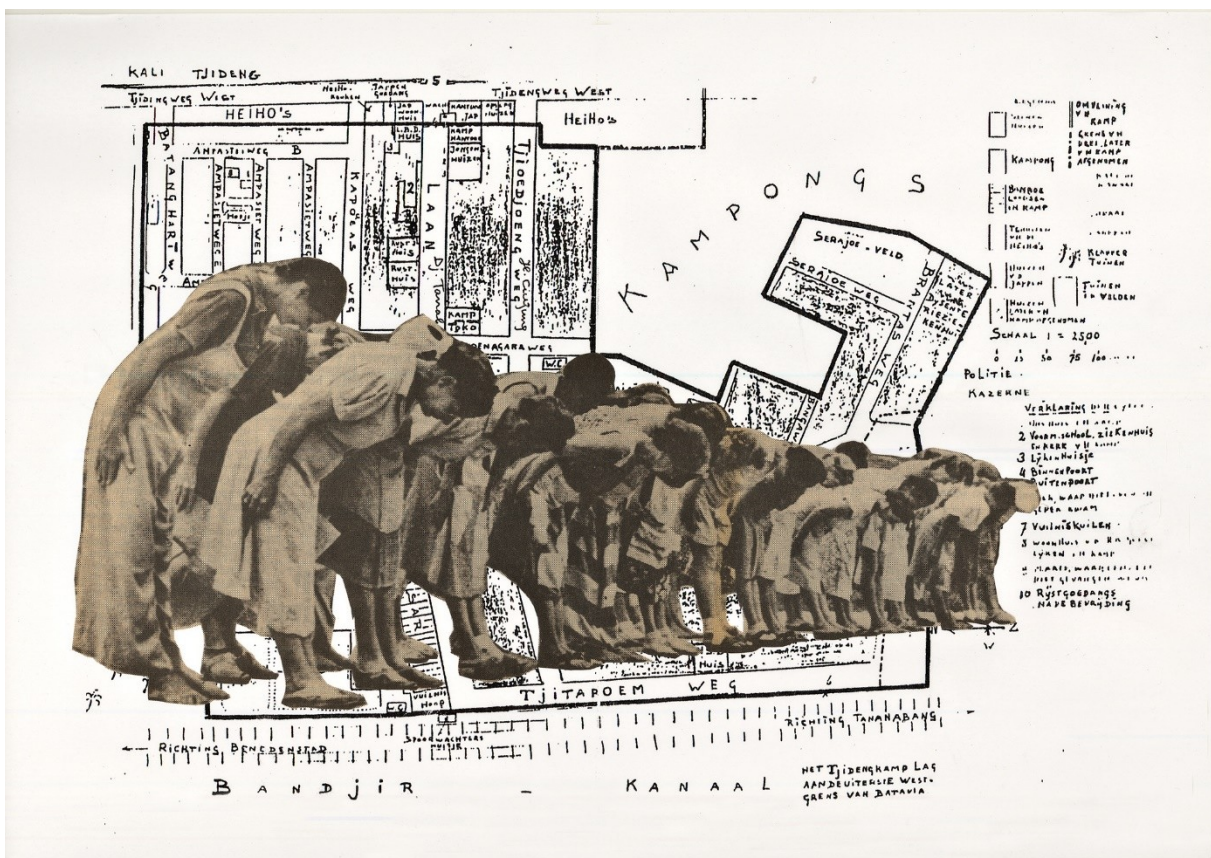
Maar toen ik bij die sessies klei in mijn handen kreeg, gebeurde er echt een wonder. Ik had nooit gekleid en wat er nu gebeurde was voor mij een totale verrassing. Over alles waar we over praatten kwamen beeldjes tevoorschijn die precies aangaven wat mijn handen wilden vertellen over wat er in mijn lijf was opgeslagen: hoe ik de Jap zag, hoe hij een grote bedreiging was.

In het kamp hadden we geen baboes, maar in de beeldjes die ik maakte zette ik ze wel neer (kwamen ze als vanzelf tevoorschijn) als mijn troost. Ik had voordat we het kamp ingingen op de heup van onze baboe gezeten. Ze had me in een kinderwagentje rondgereden en me getroost als ik verdrietig was.

Mijn herinneringen aan de kumpulans, twee keer per dag, zitten nog vers in mijn geheugen. Mijn moeder nam wel eens een klapstoeltje mee om op te zitten en daardoor stond ik grote angsten uit, want wàt als ze gesnapt werd...

Ik heb dit bekende krantenknipsel met de foto van de vrouwen op de kumpulan een keer uitgeknipt, vermenigvuldigd en opnieuw opgeplakt tot een hele groep,

want bij de kumpulan stond daar niet één armzalig rijtje vrouwen, maar het was een grote groep die daar stond te buigen.

Mijn moeder heeft in alle drie de kampen waar we zaten, Kramat, Grogol en daarna Tjideng, steeds geprobeerd om voor haar en haar vier dochtertjes een eigen plek te bemachtigen in plaats van een plek te krijgen op grote zalen. In Grogol heeft ze het zo voor elkaar gekregen dat we het leegstaande lijkenhuisje mochten betrekken. Ze heeft dat helemaal schoongeschrobd en toen konden we er in. In Tjideng regelde ze dat we met z'n vijven de badkamer kregen. Die lag aan de achtergalerij, waar zich ook de keuken, wc en twee gudangs bevonden. Om naar die galerij te gaan moesten we langs de villa lopen waar ongeveer 150 moeders en kinderen waren ondergebracht. Daarbinnen had iedereen een klein plekje om een matrasje neer te leggen en daarboven een waslijntje om de kleren aan te hangen.

Ik heb daar later wel over gelezen. Op het Centrum⁴⁵ hebben ze van alles geprobeerd om me dit te laten herinneren en een gezicht te geven aan deze grote groep bewoners met schreeuwende moeders en huilende kinderen. Maar daar kwam bij mij totaal niets uit. Wat ik niet aankon werd in mijn hoofd uitgewist. Ik heb alleen als herinnering dat wij daar heel alléén woonden.

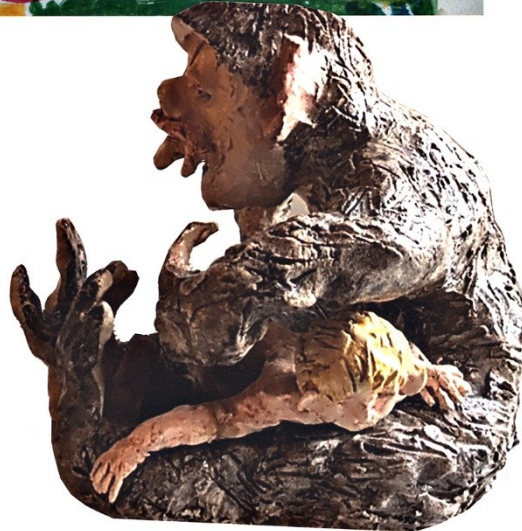
Ook de kleine boom in de tuin in Tjideng was daar in mijn herinnering voor ons alléén. Mijn zusje en ik klommen wel eens in de boom, totdat op een dag een Jap die aan de andere kant van het gedek surveilleerde ons zag en zijn geweer op ons richtte met het bekende jappengeschreeuw erbij. Mijn zus liet zich uit de boom vallen met als gevolg een levenslang rugprobleem. Ikzelf kwam met de

schrik vrij en ik maakte bij de creatieve therapie een tekening waarop de woorden staan: “pas op hij schiet ons dood”.

Om ons heen in het kamp gebeurde er vaak van alles wat ons een angstig gevoel gaf. De Jap had ons in zijn almachtige greep.

Toen de creatief therapeut me vroeg om een persoon te maken die me bescherming kon geven, kwam dit beeld uit mijn handen.

Maar, zo zei de therapeut, dat lijkt op een Jap! Op dat moment herinnerde ik me hoe mijn moeder met haar vier kindjes van Grogol naar Tjideng moest lopen. Ze had mijn jongste zusje van twee op haar arm, ik van vier en mijn andere zusjes van 5 en 10 liepen ernaast. Toen, zo vertelde mijn moeder, kwam er een Jap naast haar lopen, tilde mij op en droeg me op zijn arm naar Tjideng. Er waren ook goede Jappen!

Maar nú, door de heftige oorlogsbeelden uit Oekraïne kwam onlangs de oorlog voor mij pas echt terug. Ik had alle werkjes van die creatieve therapie, die ik in

dozen onder in de kast had weggestopt, weer tevoorschijn gehaald en samengesteld en als een kleine tentoonstelling neergezet en dacht daar nu mee klaar te zijn.

Maar nu zag ik op tv weer jonge moeders met kleine kindjes op de arm en huilende vrouwen die samen met hun kinderen een weg zochten om de verschrikkingen van de oorlog te ontvluchten. Toen begreep ik pas zelf wat het beeld van de Jap voor mij betekende. Ik begon te huilen en mijn keel werd dik alsof ik stikte en ik kon niet meer praten. Al dat verdriet... wéér een oorlog.

Nu pas werd mij in één klap duidelijk dat het beeldje van die dichtgeknepen keel, dat ik 25 jaar geleden maakte, precies aangaf wat ik destijds in het kamp had gevoeld. Na zoveel jaren werd mij nu duidelijk dat de gebeurtenissen in Tjideng mij destijds letterlijk bij de keel hebben gegrepen en dat ik er daardoor ook geen woorden voor kon hebben. En pas nu besef ik echt dat alle werkjes die ik tijdens de creatieve therapie heb gemaakt op mij slaan, dat ik zelf dat verdrietige om hulp smekende kind was.

Mijn psychotherapeut uit Centrum45, met wie ik tegenwoordig weer af en toe contact heb, zei mij onlangs dat ik bij elk beeldje zou kunnen gaan bedenken

wat het mij doet. Maar ik zei tegen haar: dat hoeft niet, want DEZE BEELDJES ZIJN MIJN WOORDEN.

Voor u op deze Tjideng-reünie heb ik een kleine tentoonstelling samengesteld van de beeldjes en tekeningen die ik destijds bij de creatieve therapie heb gemaakt. Met dank aan Joop, mijn man, die me daarbij heeft gesteund en getroost. En die ook het sjouwwerk heeft verricht om de tentoonstelling vanuit Den Haag hier te krijgen. U kunt alles zien aan de zijkant van deze zaal. Omdat de beeldjes heel kwetsbaar zijn vraag ik u er alleen naar te kijken, maar aankomen niet.

Tot slot: Ieder mens snakt naar warmte en veiligheid. Als wij dat in de kring van mensen om ons heen kunnen geven en die kring zich steeds verder uitbreidt dan zal dat misschien ook mensen die nu in de oorlog zijn kunnen bereiken.

Vrede hebben we nodig.